

JAN HRISCINA:

VÝVOJ MODOTEMPORÁLNÍCH PARADIGMAT U PORTUGALSKÉHO VERBA FINITA
Z DIACHRONNÍHO HLEDISKA

Posudek doktorské disertační práce práce

Autor si zvolil za cíl své disertační práce zkoumat vývoj slovesného systému od klasické latiny přes lidovou latinu a starou portugalštinu až do moderní portugalštiny, za kterou považuje současný jazyk v období od r. 1950. Hned na začátku informuje, že se bude pokoušet o přístup funkčně diachronní.

V předložené práci je možné rozeznat celkem tři části. V první z nich podává autor ve třech stručných kapitolách jednak úvodní poznámky (s. 4), v nichž jasně formuluje svůj záměr, a dále základní informace o svém pojetí kategorie času (s. 5-10) a kategorie modu (s. 11-17). Těžiště práce vidím v dalších čtyřech kapitolách, v nichž se autor postupně věnuje kategoriím času a způsobu moderní portugalštiny (s. 18-88), klasické latiny (s. 89-106), lidové latiny (s. 107-120) a staré portugalštiny (121-156). Za třetí část je možné považovat zbytek práce (s. 157-169), v němž formuluje stručné závěry, uvádí bibliografii a soupis pramenů, z nichž prováděl excerpci příkladů, a přidává stručné resumé v portugalštině.

Autor na několika místech práce konstatuje, že nejvýraznějším hybným prvkem vývoje slovesného systému od klasické latiny až do moderní portugalštiny je analytická tendence, tj. jinými slovy postupné doplňování a nahrazování syntetických latinských tvarů portugalskými tvary analytickými. To by samo o sobě bylo tvrzení nepochybně správné, ale také poněkud banální, protože je v lingvistice všeobecně známé minimálně od časů srovnávací a historické gramatiky 19. století a týká se všech románských jazyků bez výjimky. Důležitý je ale fakt, že se autorovi podařilo výstižně ilustrovat stav portugalského slovesného systému v jednotlivých klíčových fázích jeho vývoje. Projevil při tom schopnost jemné lingvistické analýzy a vhodné ilustrace jednotlivých tvrzení výstižnými příklady. Předložená práce je zdařilá po obsahové i formální stránce a splňuje podle mého názoru veškeré požadavky kladené na doktorskou disertační práci.

Vývoj románských slovesných systémů patří ovšem k nejsložitější problematice diachronní morfologie románských jazyků a názory na jednotlivé dílčí otázky i na celkový vývoj slovesného systému v románských jazycích se mohou u jednotlivých badatelů lišit. Pro ilustraci zde předkládám dva příklady, v jejichž posuzování se s autorem neshodují. Uvádím je jako podklady k případné diskusi v průběhu obhajoby.

1) Z ontologického nebo lépe z fyzikálního hlediska (viz s. 5) se mi jeví přítomnost, minulost a budoucnost jako snadno ohraničitelné – přítomnost je pouhá hranice mezi nekonečně dlouhou minulostí a budoucností. U kategorie času, která v jazycích vznikla na uvedeném podkladě, to je ovšem složitější.

2) Na s. 18-20 autor analyzuje *prézens* (*faço*) a tvrdí, že „zde zřetelně převládá temporální charakter, modalita je upozaděna“. Podle našeho názoru ale tvary tzv. *prézenta* jsou od svého vzniku dodnes neutrální, respektive bezpříznakové vzhledem k vyjadřování času i slovesného způsobu. Modalita v nich není upozaděna, ale nikdy v nich nebyla obsažena, a to platí také o kategorii času. Tzv. *prézens* (v portugalštině, v češtině atd.) má původ ve tvarech, které kdysi dávno vznikly s funkcí rozlišovat kategorii osoby, s časem ani

způsobem neměly nikdy nic společného, podržely si tuto vlastnost dodnes, a právě proto jsou např. z hlediska času schopny označovat cokoli, jak to ostatně dokládají i příklady, které autor na uvedených stránkách jako ilustraci svého výkladu uvádí. Nezdá se mi udržitelné tvrdit na jedné straně, že tvary přítomnosti mají zřetelně temporální charakter, a na druhé straně konstatovat bez dalšího komentáře, že „toto P v rámci daného modotemporálního vymezení může denotovat řadu PSD (povaha slovesného děje) významů – durativnost, habituálnost, gnómičnost, frekventativnost atd.“.

Tyto mé poznámky je třeba chápat jako připomenutí toho, že vývoj slovesných systémů v románských jazycích patří k složitým tématům a že názory lingvistů na tyto otázky se pochopitelně liší a nepochybně budou lišit i v budoucnu. Chtěl bych ale závěrem znovu konstatovat, že oceňuji už sám fakt, že si autor tuto tematiku vybral pro svou doktorskou práci, kterou považuji po všech stránkách za velmi zdařilou.

Navrhuji klasifikovat předloženou práci jako v ý b o r n o u.

Olomouc 7. listopadu 2006

Prof. PhDr. Jirí Černý, CSc.
Katedra romanistiky FF UP